

Suomen kaupallisista riippuvuuksista Kiinaan

VALTIONEUVOSTON JULKAISUJA 2023:10

vn.fi

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Valtioneuvoston julkaisu 2023:10

Suomen kaupallisista riippuvuuksista Kiinaan

Valtioneuvosto Helsinki 2023

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Valtioneuvosto

Ulkoministeriö
CC BY-NC-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-383-934-2
ISSN pdf: 2490-0966

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2023

Suomen kaupallisista riippuvuuksista Kiinaan

Valtioneuvoston julkaisu 2023:10

Julkaisija	Valtioneuvosto		
Toimittaja/t	Teemu Laakkonen, Arto Haapea, Marja Kuosmanen		
Yhteisötekijä	Ulkoministeriö, Itäisen Aasian ja Oseanian yksikkö		
Kieli	suomi	Sivumäärä	28

Tiivistelmä

Kiina kuuluu Suomen merkittävimpiin kauppakumppaneihin. Käsillä oleva selvitys tarkastelee Suomen ja Kiinan kahdenvälistä kauppaa tutkittujen lukujen ja tilastojen valossa. Viennin ja tuonnin lisäksi selvityksessä on käsitelty investointeja ja suomalaisia tytäryhtiöitä Kiinassa. Erityisteemoina nostetaan esiin kriittiset raaka-aineet, lääkkeet ja puolijohdekomponentit. Julkaisun tavoitteena on valottaa kompleksista todellisuutta raha- ja kauppavirtojen taustalla ja näin taustoittaa Kiina-riippuvuuksista käytävää yhteiskunnallista keskustelua faktapohjaisen tiedon avulla. Selvitys kiinnittyy osaksi Suomen resilienssiä vahvistamaan pyrkivien julkaisujen jatkumoa.

Selvityksen liitteenä julkaistaan **ulkoministeriön** ja **työ- ja elinkeinoministeriön** toimeksi antama raportti, jonka on laatinut **Tilastokeskus**. Raportissa on tutkittu Suomen Kiinan-kauppaa ja kiinalaisia sijoituksia Suomeen useista näkökulmista, kuten työllisyysvaikutusten kautta.

Kaupallinen riippuvuus on useimmiten kahdensuuntaista ja molemmille osapuolille kannattavaa. Kaupallisten keskinäisriippuvuuksien maailmassa ei myöskään ole realistista tai tavoiteltavaa pyrkiä kaikista riippuvuuksista eroon. Haavoittavaksi riippuvuus voi muuttua tilanteessa, jolloin kaupankäynti kohtaa tilapäisiä tai pitempikestoisia häiriöitä. Tällöin riskien hajauttamisen merkitys korostuu.

Täydellistä kuvaa kauppariippuvuuksista on käytännössä mahdotonta muodostaa, sillä globaalien alihankintaketjujen maailmassa tavaran alkuperää ei aina voida jäljittää aukottomasti. Käytettävissä oleva data mahdollistaa kuitenkin kauppariippuvuuksien kehityskaarien tunnistamisen. Selvityksen lopussa esitetään kokoavat johtopäätökset teemasta.

Ulkoministeriön koordinoimaan selvitystyöhön ovat osallistuneet ja panoksensa antaneet **työ- ja elinkeinoministeriö**, **Suomen pankin nousevien talouksien tutkimuslaitos BOFIT**, **Tilastokeskus**, **Elinkeinoelämän keskusliitto**, **Huoltovarmuuskeskus**, **Tulli**, **Teknologiateollisuus ry**, **Lääketeollisuus ry** sekä muut teemaa kartoittaneet tai kartoittavat tahot.

Asiasanat Kiina, riippuvuus, kauppa, toimitusketjut

ISBN PDF 978-952-383-934-2 **ISSN PDF** 2490-0966

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-934-2>

Finlands kommersiella beroendeförhållanden med Kina

Statsrådets publikationer 2023:10

Utgivare	Statsrådet		
Redigerare	Teemu Laakkonen, Arto Haapea, Marja Kuosmanen		
Utarbetad av	Utrikesministeriet, Enheten för östra Asien och Oceanien		
Språk	finska	Sidantal	28

Referat

Kina är en av våra viktigaste handelspartner. I denna utredning granskas den bilaterala handeln mellan Finland och Kina utifrån siffror och statistik. Utöver export och import behandlar utredningen investeringar och finländska dotterbolag i Kina. Särskilda teman som lyfts fram är kritiska råvaror, läkemedel och halvledarkomponenter. Syftet med publikationen är att belysa den komplexa verkligheten bakom penning- och handelsflödena och bidra med faktabaserad information till samhällsdebatten kring beroendeförhållandena med Kina. Utredningen är en del av en publikationsserie som syftar till att stärka Finlands resiliens.

Som bilaga till utredningen publiceras en rapport som **Statistikcentralen** har sammanställt på uppdrag av **utrikesministeriet** och **arbets- och näringsministeriet**. Vår handel med Kina och kinesiska investeringar i Finland granskas i rapporten ur flera synvinklar, bland annat med tanke på sysselsättningseffekter.

Det kommersiella beroendet går oftast i två riktningar och är lönsamt för båda parterna. I en värld som präglas av ömsesidiga kommersiella beroendeförhållanden är det inte heller realistiskt eller eftersträvansvärt att försöka frigöra sig från alla beroendeförhållanden. I en situation där handeln drabbas av tillfälliga eller långvariga störningar kan beroendeförhållandet dock orsaka sårbarhet. Då accentueras betydelsen av riskspridning.

Det är i praktiken omöjligt att få en fullständig bild av handelsberoenden, eftersom man i en värld av globala underleverantörskedjor inte helt uttömmande kan utreda var varor kommer ifrån. En viktig men komplicerad fråga vid granskningen av beroendeförhållanden är också i vilken mån varuflödena kan ersättas, men detta kräver mer ingående, sektorspecifik undersökning. Tillgängliga data gör det emellertid möjligt att identifiera utvecklingscyklerna för handelsberoenden. I slutet av utredningen presenteras sammanfattande slutsatser kring temat.

Arbets- och näringsministeriet, Finlands Banks forskningsinstitut för tillväxtmarknader (BOFIT), Statistikcentralen, Finlands näringsliv, Försörjningsberedskapscentralen, Tullen, Teknologiindustrin rf, Lääketeollisuus ry samt andra aktörer som kartlagt temat har bidragit till utredningsarbetet, som har samordnats av **utrikesministeriet**.

Nyckelord Kina, beroende, handel, leveranskedjor

ISBN PDF 978-952-383-934-2

ISSN PDF 2490-0966

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-934-2>

On Finland's trade dependencies on China

Publications of the Finnish Government 2023:10

Publisher	Finnish Government		
Editor(s)	Teemu Laakkonen, Arto Haapea, Marja Kuosmanen		
Group author	Ministry for Foreign Affairs of Finland, Unit for Eastern Asia and Oceania		
Language	Finnish	Pages	28

Abstract

China is one of Finland's most important trading partners. This report examines our bilateral trade in the light of figures and statistics. It discusses exports and imports as well as investments and Finnish subsidiaries in China. Raw materials, medicines and semiconductor devices are highlighted as special themes. The report uses fact-based information to shed light on the complex reality behind monetary and trade flows and to provide a background for public debate on Finland's dependence on China. The report is part of a series of publications that aim at strengthening Finland's resilience.

An appendix to the report is an analysis, which the **Ministry for Foreign Affairs** and the **Ministry of Economic Affairs and Employment** commissioned from **Statistics Finland**. The analysis examines Finland's trade with China as well as Chinese investments in Finland from a number of perspectives, including their employment impacts.

Trade dependence is often a two-way dependence that is profitable for both parties. Attempting to eliminate all dependencies is not realistic or desirable in a world of trade interdependencies. A dependence may become a disadvantage when trade is disrupted temporarily or for a longer term. The importance of risk diversification is highlighted in such situations.

It is practically impossible to form a complete picture of trade dependencies, as it is not always possible to trace the origin of goods completely in a world of global subcontracting chains. While the replaceability of certain goods flows is a key question when examining dependencies, it is also a complex matter that would require more in-depth sector-specific research. However, the available data allows research to identify patterns of development in trade dependencies. The conclusions on the theme are summarised at the end of the report.

The study was coordinated by the **Ministry for Foreign Affairs**, **The Ministry of Economic Affairs and Employment**, **Bank of Finland Institute for Emerging Economies (BOFIT)**, **Statistics Finland**, **Confederation of Finnish Industries**, **National Emergency Supply Agency**, **Finnish Customs**, **Technology Industries of Finland**, and **Pharma Industry Finland** contributed to the work with their input alongside a number of other parties charting the theme.

Keywords China, dependency, trade, supply chains

ISBN PDF 978-952-383-934-2 **ISSN PDF** 2490-0966

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-934-2>

Sisältö

1	Tausta	7
2	Selvityksen rakenteesta ja rajoista	9
3	Eurooppalaisia ja OECD-näkökohtia	11
4	Suomen Kiinan-kauppa, kiinalaisinvestoinnit Suomeen ja finanssisektori	13
	4.1 Vienti Kiinaan.....	13
	4.2 Tuonti Kiinasta	14
	4.3 Kriittiset raaka-aineet	16
	4.4 Lääkkeet ja lääkintälaitteet	18
	4.5 Puolijohdekomponentit	19
	4.6 Kiinalaissyjoitukset Suomeen	20
	4.7 Suomen finanssisektorin sidokset Kiinaan	20
5	Suomalaisyriyten näkemyksiä toimitusketjuistaan	21
6	Tiivistelmä ja johtopäätökset	23
	Liitteet	26
	Verkkolinkit teemaa koskeviin katsauksiin ja muihin käytettyihin lähteisiin:.....	26
	Suomen ja Kiinan välinen kauppa, Tilastokeskus.....	28
	Liite on tallennettu omana tiedostonaan osoitteeseen: https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-934-2	

1 Tausta

Viimeistään koronapandemian aiheuttamat häiriöt tuotanto- ja toimitusketjuissa nostivat julkiseen keskusteluun globalisaatiokehityksen myötä syntyneet kaupalliset riippuvuudet Euroopan unionin ulkopuolisista maista. Venäjän hyökkäyssodan myötä Venäjä-riippuvuuksista on pitkälti hankkiuduttu eroon. Katse on kääntynyt myös Kiinaan, joka on Suomen viiden tärkeimmän kauppakumppanin joukossa ja kolmanneksi tärkein tuontimaa tavaroiden ja palveluiden arvolla mitattuna.

Tullin tavarakaupan tilastot osoittavat sekä Kiinan-viennin että -tuonnin edelleen kasvavan. Kaupan alijäämä Suomelle on kasvanut viime vuosina voimakkaasti. Kauppa-suhteen laajuus ei kuitenkaan aukea pelkästään vienti- ja tuontilukujen kautta. Mukaan on tärkeää laskea Kiinassa toimivien suomalaisten tytäryhtiöiden synnyttämä liikevaihto, joka on hyvin merkittävä. Kokonaiskuvaa täydentävät Kiinan-viennin mahdollistamat suomalaisyritysten uudet investoinnit kotimaahan sekä kiinalaisinvestoinnit Suomeen.

Tässä ulkoministeriön koordinoimassa selvityksessä tarkastellaan Suomen kahdenvälistä kauppaa Kiinan kanssa tutkittujen lukujen ja tilastojen valossa. Selvityksen tavoitteena on valottaa kompleksista todellisuutta raha- ja kauppavirtojen taustalla ja näin taustoittaa Kiina-riippuvuuksista käytävää sinänsä tervetullutta yhteiskunnallista keskustelua fakta-pohjaisen tiedon avulla.¹ Laajemmassa kuvassa julkinen selvitys toimii osana pyrkimystä Suomen resilienssin vahvistamiseen. Samaa tavoitetta ovat viime vuosina tukeneet myös valtionhallinnon Kiina-toimintaohjelma, **ulkoministeriön** ja **Elinkeinoelämän keskusliiton** selvitys suurvaltakilpailun vaikutuksista suomalaisyrityksille, **opetus- ja kulttuuriministeriön** julkaisemat toimintatapasuositukset akateemisessa yhteistyössä sekä **työ- ja elinkeinoministeriön**, **Business Finlandin**, **Suomen Pankin nousevien talouksien tutkimuslaitoksen BOFITin** ja **ulkoministeriön** kokoama Kiinan-vientiä koskeva selvitys.

1 <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009066447.html> ("Tasapainoinen Kiina-suhde hyötyy avoimesta keskustelusta"- ulkoministeriön osastopäällikkö Jari Sinkari ja yksikön päällikkö Arto Haapea, Helsingin Sanomien vieraskynä 30.9.2022).

Kaupallisista riippuvuuksista puhuminen edellyttää käsitteenmäärittelyä. Selvitystyössä on sovellettu Euroopan komission yleistä määritelmää Suomen ja Kiinan kauppasuhteeseen: "Riippuvuutta on tukeutuminen rajoitettuun määrään tuottajia tavaroiden, palveluiden, datan, infrastruktuurin, taitojen ja teknologioiden osalta siten, että tuontia ei voida korvata unionin sisäisellä tuotannolla tai se voidaan tehdä vain rajoitetusti".²

Kaupallinen riippuvuus on useimmiten kahdensuuntaista ja molemmille osapuolille kannattavaa. Läheskään kaikki riippuvuus ei näin ollen ole haitallista, mikä julkisessa keskustelussa usein unohtuu. Kaupallisten keskinäisriippuvuuksien maailmassa ei myöskään ole realistista tai tavoiteltavaa pyrkiä kaikista riippuvuuksista eroon.

Haitalliseksi riippuvuus voi muuttua tilanteessa, jolloin kaupankäynti kohtaa tilapäisiä tai pitempikestoisia katkoksia. Tällöin riskien hajauttamisen merkitys korostuu. Tällaiset tilanteet ovat usein ennakoimattomia ja johtuvat Suomen vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella olevista tekijöistä. Tuotantoketjuissa tai logistiikassa ilmenevät häiriöt ovat usein kestoaltaan lyhytaikaisempia, kun taas mahdollinen poliittinen kriisi voisi syntyessään aiheuttaa pitempiaikaisia vaurioita kauppasuhteisiin.

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etila on julkaisuissaan muistuttanut Suomen riippuvuudesta globaaleista arvoketjuista, minkä koronapandemian aikaiset tuotanto- ja toimitusongelmat viimeksi paljastivat. **Etila** on viitannut tutkimustuloksiin, joiden mukaan Kiinasta tulevalle tuonnille altistuneet toimialat supistuivat koronapandemian alun sokki-vaikutusten aikana muita toimialoja enemmän. Toisaalta **Maailman kauppajärjestö WTO** on julkaissut tutkimuksia, joiden mukaan paremmin maailmantalouteen integroituneet taloudet ovat elpyneet pandemiasta nopeammin. Myös **sisäministeriö** noteeraa kansallisessa riskiarviossaan arvo- ja toimitusketjujen häiriöiden kerrannaisvaikutukset, jotka voivat heikentää suomalaisyritysten toimintaedellytyksiä.

2 https://commission.europa.eu/system/files/2021-05/swd-strategic-dependencies-capacities_en.pdf

2 Selvityksen rakenteesta ja rajoista

Yleiskuvaa tuottava selvitys painottuu Suomen ja Kiinan tämänhetkiseen kauppasuhteeseen. Koonnissa on luodattu kokonaiskuvaa kaupasta, jonka katkokset voisivat rampauttaa suomalaisyrityksiä ja sen kautta heikentää kansalaisten hyvinvointia ja kulutustarpeiden täyttämistä. Selvityksen yhteydessä julkaistaan **ulkoministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön** toimeksi antama raportti, jonka on laatinut **Tilastokeskus**. Raportissa on tutkittu Suomen Kiinan-kauppaa ja kiinalaisia sijoituksia useista näkökulmista, kuten työllisyysvaikutusten kautta. Käytettävissä oleva tilastointiaineisto ulottuu vuoden 2021 loppuun asti. Tilastointiin ja niistä tehtyihin johtopäätöksiin liittyy aina tiettyjä rajoituksia ja tulkintavaikeuksia, joita **Tilastokeskus** on selventänyt osana selvityksen sektorikohtaista analyysia. Yhtäaikaisesti tämän julkaisun kanssa **BOFIT** julkaisee oman selvityksensä Suomen ja Euroopan unionin Kiinan-tuonnista.

Kaupallisia riippuvuuksia koskeva data on hajallaan eri lähteissä. Kartoitus edellyttää tullin tilastojen ja Tilastokeskuksen keräämien tietojen monitahoista analysointia. Selvitystyön vaikeuskerrointa nostavat globaalit toimitusketjut ja omistusrakenteet, kaikista tuoreimman datan puute, tilastoinnin haasteet alkuperämaan jäljittämisen suhteen sekä raaka-aineiden kulkeutuminen Suomeen osana tiettyä lopputuotetta. Esimerkiksi autonvalmistajien on arvioitu kytkeytyvän jopa 18 000:aan erilaiseen toimittajaan osana tuotantoketjuaan.

Keskeisiä kysymyksiä riippuvuuksien tarkastelussa ovat kriittisyys ja korvattavuus. Suurin osa tuotteista, joissa nähdään voimakastakin riippuvuutta yhdestä tuontimaasta, eivät ole luonteeltaan kriittisiä; tällaisia ovat esimerkiksi yksittäiset tekstiiliteollisuuden tuotteet. Niissä tuotteissa, jotka arvioidaan kriittisiksi, on arvioitava myös korvaavia toimitusketjuja. Sekä yksittäisen tuontiartikkelin kriittisyys että kaupallisten riippuvuuksien sektorikohtainen korvaaminen ja tähän varautuminen vaatisivat oman yksityiskohtaisemman selvityksensä. Korvattavuuden kattava selvittäminen edellyttäisi monisyistä mallintamista: häiriötilanne suhteutetaan sen synnyttämään uuteen markkina-tilanteeseen, jossa tiettyyn hyödykkeeseen kohdistuu samanaikainen äkillinen kysyntä kaikista tai useista samassa tilanteessa olevista maista. Tämän selvityksen puitteissa ei ole ollut myöskään mahdollisuutta ottaa kantaa kahdenvälisiin kauppavirtoihin Suomen yhteiskunnallisen huoltovarmuuden kannalta.

Ulkoministeriön koordinoimaan selvitystyöhön ovat osallistuneet ja panoksensa antaneet **työ- ja elinkeinoministeriö, BOFIT, Tilastokeskus, Elinkeinoelämän keskusliitto, Huoltovarmuuskeskus, Tulli, Teknologiateollisuus ry, Lääketeollisuus ry** sekä muut teemaa kartoittaneet tai kartoittavat tahot.

Tähän mennessä julkaistujen selvitysten lisäksi eri toimijoilla on käynnissä teemaa koskevia pidemmän aikavälin lisätutkimuksia, jotka täydentävät kokonaiskuvaa valmistuessaan.

3 Eurooppalaisia ja OECD-näkökohtia

Euroopan komissio on koronapandemian ja Venäjän hyökkäyssodan jälkeen kannustanut jäsenmaita tutkimaan kansallisesti kaupallisia riippuvuussuhteitaan. Useammassa jäsenmaassa onkin käynnissä selvityksiä ennen muuta Kiinaa koskevien kaupallisten riippuvuuksien kartoittamiseksi. EU-jäsenmaiden päämiehistä koostuva Eurooppa-neuvosto kävi strategisen keskustelun Kiinasta lokakuussa 2022.

Komissio on julkaissut asiasta kattavia selvityksiä, joissa Kiinaa käsitellään yhtenä merkittävimmistä ulkopuolisista kauppakumppaneista. Komission kriittisten raaka-aineiden listauksessa on arvioitu eurooppalaisen teollisuuden panoskäytön riippuvuutta raaka-aineryhmittäin.

Strategisilla riippuvuuksilla komissio viittaa sellaisiin sektoreihin, joilla on ratkaiseva merkitys EU:n ja sen jäsenmaiden ydinintressien, kuten turvallisuuden, terveyden, vihreän ja digitaalisen siirtymän, turvaamisen kannalta. Tämän selvityksen lopussa on pohdittu Suomen Kiina-riippuvuuksien strategisuutta esitetyn määritelmän valossa. Komission aiheesta julkaisemat selvitykset liittyvät läheisesti eurooppalaisen kilpailukyvyn ja strategisen autonomian vahvistamiseen. Näissä pyrkimyksissä Kiinaa koskeva tarkastelu on keskeisessä roolissa. Komission julkaisujen katsanto on laajempi kuin käsillä olevassa selvityksessä, jossa painottuu Kiinan-kaupan tämänhetkinen tilannekuva.

Komissio on vuoden 2022 katsauksessaan katsonut haavoittuvuudelle alttiiksi riippuvuuksiksi harvinaiset maametallit, magnesiumin ja aurinkopaneelit, sillä näiden globaali tuotanto on huomattavan keskittynyttä Kiinaan.³ Se on aiemmin arvioinut seuraavat sektorit unionin yleisen strategisen riippuvuuden kannalta merkittävimiksi, kun katsotaan myös muita kauppakumppaneita kuin Kiinaa: raaka-aineet, lääkkeiden vaikuttavat ainesosat, litiumioniakut, vihreän vedyn tuotantolaitteet, puolijohdekomponentit sekä pilvi- ja edge-teknologiat.

3 <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/48878>

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD on tutkinut erityisesti koronapandemian aikaisia toimitusketjujen katkeamisia. **Tilastokeskus** ja **OECD** ovat yhteisraporttina tutkineet suomalaisyritysten kytkeytymistä globaaleihin arvoketjuihin ja todenneet, että ilmiö painottuu Suomessa erityisesti suuriin teollisuuden yrityksiin. Vastaavasti pk-yritysten liittyminen arvoketjuihin toteutuu painotetusti alihankintasuhteiden kautta.

4 Suomen Kiinan-kauppa, kiinalaisinvestoinnit Suomeen ja finanssisektori

Kiinan-liiketoiminnan arvo suomalaisyrityksille on arviolta yli 20 miljardia euroa vuodessa, kun huomioidaan tavaroiden ja palveluiden vienti ja tuonti, suomalaisten tytäryritysten liiketoiminta Kiinassa sekä Kiinan-liiketoiminnan vaikutus Suomessa investointien, tutkimus- ja kehitystoiminnan sekä työpaikkojen kautta.

4.1 Vienti Kiinaan

Tullin alustavien tilastojen mukaan vuonna 2022 Suomen tavaravienti Kiinaan oli arvoltaan 4 mrd euroa, missä oli 11,3 % kasvua edellisvuoteen. Suomalaisista vientiyrityksistä 230:lla koko viennin arvo Kiinaan ylittää miljoona euroa. Näiden yritysten Kiinan-vienti kattaa 97 % kaikesta suomalaisesta viennistä Kiinaan. Vientiyrityksistä kaksi kolmasosaa on isoja yrityksiä. Näistä 50:lle Kiinan-vienti muodostaa vähintään neljänneksen liikevaihdosta. Kiinan-viennin varassa voidaan katsoa olevan 6841 henkilötyövuotta. Luku on saatu suhteuttamalla Kiinaan tavaroita tai palveluita vievien yritysten henkilöstömäärä näiden liikevaihdon Kiinan-osuuteen. Työllisyysvaikutukset ovat suurimpia teollisuudessa.

Suomalaisen palveluviennin kokonaisarvo vuonna 2021 oli 28 mrd euroa, josta viisi prosenttia suuntautui Kiinaan. Aineettoman pääoman viennistä, pääosin lisenssimaksuista, saatiin vuonna 2021 noin 600 miljoonan euron tuloutus Kiinasta Suomeen, mikä kattoi 21 % kaikesta aineettoman pääoman palveluviennistä ulkomaille. Ennen koronapandemiaa matkailupalvelut muodostivat merkittävän osan Kiinan-palveluviennin kasvusta, mikä osaltaan tasoitti vaihtotaseen alijäämää.

Kiinan-viennistä kotimaista Suomeen jäävää arvonlisää oli vuonna 2020 euromääräisesti noin 3,2 mrd euroa, joka on noin 1,6 % Suomen BKT:sta. Viennin kotimainen arvonlisä saadaan, kun viennin bruttoarvosta vähennetään tuotannossa käytetyt ulkomaiset panokset eli ulkomailta ostetut raaka-aineet ja palvelut. Arvonlisällä mitattuna Kiinan merkitys vientimarkkinana on kauppatilastojen viestimää hieman suurempi. Tuoreimpien OECD:n tilastojen mukaan Kiina kulutti vuonna 2018 noin kahdeksan prosenttia

suomalaisesta arvonlisästä ulkomailla. Tämä teki Kiinasta Suomen neljänneksi tärkeimmän kauppakumppanin arvonlisän loppukysynnällä mitattuna Yhdysvaltojen, Ruotsin ja Saksan jälkeen.

Suomen ja Kiinan välisen viennin rakennetta on tarkasteltu **työ- ja elinkeinoministeriön, Business Finlandin, BOFITin ja ulkoministeriön** vuonna 2022 tekemässä selvityksessä. Selvityksen mukaan Suomen vienti Kiinaan on viimeisen vuosikymmenen ajan painotunut yhä vahvemmin raaka-aineisiin ja väli tuotteisiin, mikä tekee siitä Suomen verrokki-maiden vientiä yksipuolisempaa.

Suomalaisten tytäryhtiöiden liikevaihto Kiinassa kasvoi merkittävästi ajanjakson 2013–2020 aikana: reilusta 8 miljardista 13 miljardiin euroon. Tilastokeskuksen kokoamien tietojen mukaan noin sadalla Suomessa toimivalla, aidosti suomalaisomisteisella emoyhtiöllä oli vuonna 2020 Kiinassa yhteensä 250 tytäryritystä tai sivuliikettä. Kiinassa sijaitsevat tytäryritykset muodostavat noin viisi prosenttia kaikista Suomessa toimivien yritysten ulkomaisista tytäryrityksistä. Häiriöt Kiinassa sijaitsevien tytäryhtiöiden toimintaympäristössä vaikuttaisivat luonnollisesti Suomen Kiinan-kauppaan; näitä häiriöitä ei ole ollut mahdollista arvioida tämän selvityksen puitteissa.

Kiinan markkinoihin liittyy suomalaisille yrityksille edelleen merkittäviä mahdollisuuksia. Vientiä on kuitenkin perusteltua pyrkiä monipuolistamaan. Nykyisellään Suomen tavaravienti Kiinaan on muutamien toimialojen ja määrällisesti pienehkön yritysjoukon varassa, mikä lisää haavoittuvuutta. Viennin haavoittuvuus liittyy ennen muuta tilanteeseen, jossa tietyt yritykset tai Suomen vienti kokonaisuutena joutuisivat vaikeuksiin joko kiinalaisessa kysynnässä tapahtuvien muutosten tai valtiotason poliittisista erimielisyyksistä aiheutuvien seurannaisvaikutusten vuoksi.

4.2 Tuonti Kiinasta

Tullin alustavissa tilastoissa vuonna 2022 Suomen tavaratuonti Kiinasta oli 8,4 mrd euroa, missä oli 27,6 % kasvua edellisvuoteen. Kiina on noussut Suomen kolmanneksi tärkeimmäksi tuontimaaksi. Eri selvitysten perusteella merkittävimmät kaupalliset riippuvuudet liittyvätkin juuri tuontiin. Suomessa on noin 300 yritystä, joilla Kiinan-tuontia on vähintään miljoona euroa ja joille yrityksen ostoista vähintään neljännes on Kiinasta, näistä kaksi kolmasosaa on pieniä kaupan alan yrityksiä. Jos miljoonan euron raja-arvosta luovutaan, vastaavia yrityksiä on reilu tuhat.

Kiinan-tuonnin työllisyysvaikutuksen voidaan katsoa olevan 15 522 henkilötyövuotta. Luku on saatu vastaavalla laskutavalla kuin edellä viennin suhteen. Työllisyysvaikutukset jakautuvat usealle kaupan toimialalle: suurimmat vaikutukset ovat vähittäiskaupan erikoistumattomissa myymälöissä, joihin lukeutuvat mm. supermarketit ja tavaratalot sekä vähittäiskaupan erikoismyymälöissä, joihin lukeutuvat mm. rauta- ja vaatekaupat. Kiinan-tuonnin työllisyysvaikutuksista 54 % kohdistuu vähittäiskauppaan, 40 % tukkukauppaan ja pieni osa moottoriajoneuvojen tukku- ja vähittäiskauppaan. Ulkomaankaupan epäsuorat työllisyysvaikutukset suomalaisyritysten alihankintaketjujen kautta ovat oletettavasti paljon suuremmat. Kiinalla oli viiden prosentin osuus Suomen palvelutuonnista vuonna 2021. Tuonnista suurin osa kirjautuu muiden liike-elämän palveluiden alle, kun taas IT-palveluja ei ole tuotu juuri lainkaan.

Suoran hyödyketuonnin lisäksi Kiinasta tuleva tuonti kytkeytyy laajemminkin Suomen taloudelliseen hyvinvointiin. Suomalaisyrietykset käyttävät tuontipanoksia Kiinasta, eritoten komponentteja ja muita välituotteita, osana omaa vientiään. Tältä osin riippuvuus Kiinasta näyttäytyy yleisesti rajallisena ilmiönä, joskin noteerattavia sektorikohtaisia eroja on.

Kiinan-tuonnista erityisen riippuvaiseksi katsottujen tuotteiden käyttö on yleisintä 1) tekstiilien ja nahan valmistuksessa, 2) sähkölaitteiden valmistuksessa ja 3) tietokoneiden sekä elektronisten ja optisten tuotteiden valmistuksessa. Jälkimmäisen sektorin yrityksissä Kiina-riippuvuus on selvästi vahvinta; 22 %:lla alan tutkituista toimipaikoista Kiina-riippuvaiset hyödykkeet edustavat vähintään kymmenystä yhteenlasketun panoskäytön arvosta ja näiden yritysten osuus toimialan työvoimasta on tätäkin suurempi.

Tuontipanosten tilastointi perustuu suoraan alkuperämaatuontiin, eikä siinä kyetä huomioimaan välillisiä vaikutuksia, jotka välittyvät kotimaiseen teollisuuteen kolmansien maiden tuotantoketjujen kautta. Komponentin kauppatilastoihin kirjautuva arvo ei myöskään kerro sitä, miten tärkeä se suomalaisyrityksen tuotantoprosessissa on. Arvoltaan pieni, yksittäinen komponentti voi estää tietyn koneen, laitteen tai tuotteen valmistuksen. Kysymystä kriittisyydestä tulisi arvioida lopputuotteen käyttötarkoituksen kautta, korvaavuutta puolestaan komponentin vaihtoehtoisten toimittajien kautta.

BOFITin selvityksessä on pureuduttu Suomen tavaratuontiin Kiinasta vuoden 2021 loppuun ulottuvien Tullin tavarakauppatilastojen pohjalta. Kiinasta tuodaan arvolla mitaten eniten sähkökoneita ja laitteita, vaatteita, huonekaluja sekä leluja, pelejä ja urheilutavaroita. Sähkökoneet ja mekaaniset laitteet vastaavat yksin yli puolesta tuonnin arvosta.

Tuonnin arvolla mitaten Suomi tuo Kiinasta erityisesti kannettavia tietokoneita ja matkapuhelimia, mikä kattaa yhteensä 2 % koko Suomen tavaratuonnin arvosta. Suomeen tuoduista kannettavista tietokoneista kaksi kolmannesta ja matkapuhelimista lähes

puolet tulevat Kiinasta. Lisäksi suurin osa monitoreista ja matkapuhelinten osista tuodaan Kiinasta. Myös tiettyjen sähkömoottoriautojen ja moottoripyörien tuonnista ylivoimaisesti suurin osa tulee Suomeen Kiinasta. Viimeksi mainittujen osuus koko tuonnin arvosta ei kuitenkaan ole kovin suuri.

Selvityksessä on tarkasteltu Kiinan-tuonnin korvattavuutta omalla kotimaisella tuotannolla. Yhdistämällä teollisuustuotteiden tuontitilastot kotimaisen tehdastuotannon tilastoihin voidaan erottaa yksittäisiä tuoteryhmiä, joissa Kiina korostuu ja joiden suhteen Suomen oma tuotanto on vähäistä tai sitä ei ole ollenkaan. Niissä tuoteryhmissä, joita Suomessa ei käytännössä tuoteta lainkaan, Kiina-riippuvuus on suurinta paristoissa ja akuissa, moottoripyörissä, soittimissa ja tekokuiduissa. **BOFITin** luetteloinnista on poistettu tuoteryhmät, joiden ei voida katsoa olevan strategisia (esimerkkeinä ilotulitusvälineet, tekokukat, sateenvarjot, mallinuket, miesten uima-asut). Kaikki Kiinan-tuonti ei kuitenkaan ole automaattisesti kiinalaisten yritysten tuottamaa. Teeman kompleksisuutta kuvaa, että ulkomaiset yritykset kattavat Kiinan kokonaisviennistä edelleen noin kolmasosan.

EU:n Kiinan-tuonnissa korostuvat pitkälti samat kategoriat kuin Suomen kahdenvälisessä tuonnissa Kiinasta. EU:n tasolla arvioidut riippuvuudet ovat keskimäärin jonkin verran merkittävämpiä kuin Suomen kansalliset riippuvuudet. Tarkastellut Ruotsin tuontitilastot ovat saman kaltaisia kuin Suomella, isoin ero on sähkökoneissa ja -laitteissa. Niissä Kiinan osuus tuonnista on Suomessa kaksinkertainen Ruotsiin verrattuna.

Tuonnin haavoittuvuus on vientiä monitahoisempaa globaalien arvoketjujen ja epäsuoran tuonnin maailmassa. Tavarankulun alkuperämaa voi olla Kiina, vaikka se virallisesti merkitäänkin toisen kauttakulku- tai jalostusmaan vientitilastoihin. Tuonnin katkoksia voi ilmetä esimerkiksi logististen syiden, kasvaneen kysynnän tai varastojen niukkuuden vuoksi. Näitä kaikkia ilmeni erityisesti koronapandemian alussa vuonna 2020.

4.3 Kriittiset raaka-aineet

Kriittisten raaka-aineiden tuonti muodostaa oman merkittävän lukunsa Kiinaan liittyvien riippuvuuksien arvioinnissa. EU on katsonut raaka-aineen kriittiseksi silloin, kun se on taloudellisesti merkittävä teollisuuden ekosysteemissä ja siihen kohdistuu korkea toimitusriski. Euroopan komissio määrittäi kolme vuotta sitten 30 kriittistä raaka-ainetta, joista 19:ää esiintyy pitkälti ainoastaan Kiinassa.⁴ Näitä käytetään eri teollisuuden sektoreilla komponentteina, seoksina ja valmistusaineina. Erityisen tärkeitä ne ovat teollisuuden ja yhteiskuntien vihreälle siirtymälle sekä puolustusteollisuudelle.

⁴ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c0d5292a-ee54-11ea-991b-01aa75ed71a1/language-en>

Teknolohiateollisuus ry on kartoittanut suomalaisten teollisuusyritysten hankintaketjuja ja varautumista kriittisiä materiaaleja koskien yrityskyselyn kautta kesä-heinäkuussa 2022. Vastanneet yritykset katsoivat tuotantonsa kannalta kriittisimmiksi raaka-aineiksi kobolttin ja volframmin. Muista metalliyhdisteistä magnesium nousi esiin kolmanneksi tärkeimpänä. Toimitusketjujen riskit on tunnistettu, mutta niihin ei ole selvityksen pohjalta erityisemmin varauduttu. Riskinhallintamenetelmiä on kuitenkin kehitetty vuoden 2017 vastaavaan selvitykseen verrattuna. Kriittisiä metalleja hankitaan usein valmiiden komponenttien seosaineena: kyselyyn vastanneista suomalaisista teknologiayrityksistä 65 % hankkii metallit ja metalliyhdisteet valmiina komponentteina ja vain 35 % suoraan markkinoilta. Kyselyyn vastasi 83 yritystä pääosin teollisuus- ja metallituotesektoreilta. Suomalainen teknolohiateollisuus on valtaosin kokoonpanoteollisuutta.

BOFITin tuontiselvityksestä ilmenee, että suoraan Kiinasta Suomeen tuodaan arvolla mitaten eniten fluorisälpää sekä alumiinia ja bauksiittia. Kaikkien näiden kohdalla Kiinan osuus tuonnista vuosina 2020–2021 on kuitenkin ollut pienempi kuin vuosina 2016–2019. Vuosina 2020–2021 suurin Kiina-riippuvaisuus Suomen tuonnissa oli litiumista (noin neljännes tuonnin arvosta). Raaka-ainetuonnin lisäksi litiumia on myös Suomeen tuotavissa akuissa ja paristoissa. Vuosina 2016–2019 yli puolet Suomen magnesiumin tuonnista tuli Kiinasta, mutta viime vuosina osuus on laskenut alle viidennekseen. Tässä tarkastelussa on tärkeää muistaa, että raaka-aine voi alun perin tulla Kiinasta, vaikka se päätyy Suomeen jonkun muun maan kautta jatkojalostettuna tai osana komponenttia. Aurinkopaneelien tuonnista Suomeen Kiinalla on 41,7 %:n osuus. Paneelien keskeinen raaka-aine on pii eri muodoissaan.

Tilastokeskus on tutkinut kriittisten raaka-aineiden tuontia Kiinasta yleisen tuonti-riippuvuuden ja Kiinan tuontidominanssin perusteella. Se nostaa edellä mainitun yrityskyselyn tavoin esiin volframmin merkityksen suomalaisyrityksille. Puhtaan raaka-aineen sijaan volframijätteet ja -romut edustavat tuonnissa yli puolta kaikkien kriittisten raaka-aineiden tuonnista. Romua käytetään uusiöraaka-aineiden lähteenä ja sitä myös viedään eteenpäin Suomen kautta. Volframmin jälkeen titaanista valmistettujen tavaroiden tuonnin arvo nousee esiin samoin kuin (ferro)vanadiinin tuonti. Jokaista EU:n määrittämää 30 kriittistä raaka-ainetta tuodaan Suomeen ja käytetään Suomessa jossakin muodossa. Kriittisten raaka-aineiden tuontia harjoittavien teollisuuden ja kaupan alan yritysten lukumäärä on kasvanut viime vuosina; nykyisin yrityksiä on noin 150 kappaletta. Selvä enemmistö yrityksistä toimii eri teollisuuden sektoreilla.

Korvattavuuskysymys on keskeinen myös kriittisissä raaka-aineissa. Suomessa on Euroopan merkittävimpiin kuuluvat litiumvarannot, joiden hyödyntämiseen ollaan ryhtymässä. Suomen mineraaliesiintymistä on löydetty 14 kriittistä raaka-ainetta, joista tuotantoon asti on edetty koboltissa, platinaryhmän metalleissa ja fosfaattikivessä.

Suomessa on useiden kriittisten raaka-aineiden kaivoslupahankkeita ja jatkotutkimuksia vireillä. Myös harvinaisten maametallien malmiesiintymiä Suomessa tutkitaan. Suomen kansallinen akkustrategia julkaistiin vuonna 2021, ja akkumetallien kierrätysteknologiaan on määrä tehdä mittavia panostuksia.

Kiinassa on useimpien kriittisten raaka-aineiden merkittävin kaivos- ja jalostustoiminta sekä alaan liittyvää osaamista eritoten akkuteknologiassa. Se on esimerkiksi magnesiumin ja volframin tärkein tuottaja. Akuissa, eritoten voimakkaimmissa litiumioniakuissa, Kiina on ylivoimainen markkinajohtaja. Näiden tuotantoon ja tuotekehitykseen tarvitaan useita kriittisiä raaka-aineita. Tuulivoimaloiden turbiineissa ja sähköautoissa käytettävät kesto-magneetit ovat puolestaan kuvaava esimerkki tuplariippuvuudesta Kiinaan niin lopputuotteen kuin sen ainesosienkin suhteen: Kiina on magneettituotannossa määrävissä markkina-asemassa 93 %:n globaalilla tuotanto-osuudella, ja magneettien valmistus vaatii erinäisiä raskaita harvinaisia maametalleja. Myös puhdasta vetyä tuottavat elektrolyysit käyvät harvinaisilla maametalleilla.

Omista esiintymistään huolimatta Kiina on merkittävä perusmetallien maahantuojana. Kiina myös omistaa eri metallien kaivostoimintoja ulkomailla. **Tullin** alustavien tilastojen mukaan vuoden 2022 tammi-lokakuun aikana Suomesta vietiin Manner-Kiinaan ja Taiwaniin ennätysmäärä nikkeliä, jonka suurin jalostaja Suomi EU:n jäsenmaista on.

4.4 Lääkkeet ja lääkintälaitteet

Lääkkeiden tuotanto- ja toimitusketju on globaali ja hyvin monisäikeinen. Niiden tuontia Suomeen voidaan tutkia **Tullin** tilastoista. Suomi tuo lääkkeiden lopputuotteet pääosin muista EU-maista ja Sveitsistä. Lääkeaineita, ns. vaikuttavia ainesosia, ja vitamiineja, tuodaan Yhdysvalloista, Kiinasta ja Intiasta eurooppalaisiin tehtaisiin jatkojalostettavaksi. Kiinan osuus tästä on noin neljäsosa. Lääkkeiden saatavuus on siten pitkälti EU-tason kysymys. Huomionarvoista on, että Euroopassa kyetään tuottamaan myös yli puolet lääkkeiden vaikuttavien ainesosien tarpeesta. Suora lääkkeiden tuonti Kiinasta Suomeen on ollut **Tullin** tilastojen mukaan vähäistä. Suomessa on rajallisesti lääketuotantoa, kun taas suurimmat lääkkeitä tuottavat eurooppalaiset maat vastaavat huomattavasta osasta koko maailman lääkeviennistä. Lääkkeiden lopputuotteita viedään myös Kiinaan.

Suomessa lääkeyrityksillä, apteekeilla ja terveydenhuollolla on erityinen lääkkeiden varastointivelvoite, joka auttaa lyhytkestoisissa markkinatilanteesta aiheutuvissa toimituskatkoksissa. Globaalin pandemian kaltaiset tilanteet synnyttävät tyypillisesti äkillistä, mutta väliaikaista kysyntää tietyille lääkkeille, mihin olemassa oleva tarjonta ei pysty nopeasti vastaamaan.

Sisäministeriö muistuttaa, että Suomessa ei ole tällä hetkellä sellaista lääkkeiden tuotantoa tai raaka-aineiden sekä pakkausmateriaalien saatavuutta, että kotimaisella tuotannolla voitaisiin vastata kaikkiin sosiaali- ja terveydenhuollon tarpeisiin. Lääkintälaitteiden tai muiden kriittisten tuotteiden valmistukseen tarvitaan komponentteja, joiden tuotantoon liittyvillä tarjonnan ongelmilla voi olla merkittäviä vaikutuksia.

4.5 Puolijohdekomponentit

Erytisen kriittinen riippuvuus maailmanlaajuisesti kohdistuu puolijohdekomponentteihin, joiden saatavuudessa ilmaantuvat tilapäisetkin toimituskatkot voivat koetella valtioiden ja koko maailmantalouden toipumiskykyä. Mikrosirut ovat yksi puolijohdekomponenttien kategoria. Esimerkiksi koronapandemian alusta lähtien puolijohdekomponenttien tuotanto ei ole kyennyt vastaamaan autoteollisuuden kysyntään, minkä vaikutukset ulottuvat Suomeen. Eri jalostusasteiden puolijohteille on kasvavaa kysyntää eri teollisuussektoreilla. Mitä korkeampi jalostusaste, sitä pienempi ja energiatehokkaampi mikrosiru on. Mikrosiruista on useimmiten kiinni koko laitteen tai koneen toiminta.

Kiina on alemman jalostustason puolijohteiden tuottaja ja viejä, mutta myös merkittävä eri jalostustason puolijohteiden tuoja. Vuonna 2021 Kiina toi elektronisia integroituja piirejä yli 433 miljardilla Yhdysvaltain dollarilla. Kyse on maailmankaupan merkittävimmästä yksittäisestä tavaravirrasta. Suomalaisosaaminen kytkeytyy puolijohdekomponenttien arvoketjuun erityisesti tutkimus- ja kehitystyön sekä mikrosirusuunnittelun ja osatuotannon kautta.

Suomi tuo Kiinasta Tullin tilastojen mukaan elektronisia integroituja piirejä ja niiden osia yhteensä noin miljardin euron edestä. Näistä noin kymmenesosa tulee Manner-Kiinasta, kun Taiwanin-tuonnin alle kirjautuu yli kolmasosa.

Puolijohteita tuodaan myös mikropiirien ja muistien yhteisen tullinimikkeen alla. Nämä ovat erityyppisiä puolijohteita, joissa markkinajohtajia ovat kaksi korealaista suuryritystä. Kiinan-tuonniksi kirjautui tässä kategoriassa 19,7 %:n osuus, joka vastaa noin 12 miljoonan euron tuontia.

Puolijohteiden saatavuutta on pidetty kriittisenä kysymyksenä tilanteessa, jossa Taiwanin-salmella syntyisi konflikti. Tällaisesta kriisistä kärsisi kuitenkin lähes koko maailmantalous.

4.6 Kiinalaissijoitukset Suomeen

Tilastokeskus on vuoden 2021 loppuun asti ulottuvan aineiston pohjalta tutkinut kiinalaisia sijoituksia Suomeen. Suomessa toimii selvityksen mukaan 50 kiinalaisomisteista yritystä. Yhtiö määrittellään kiinalaisomisteiseksi, jos sen perimmäistä määräysvaltaa käyttävä taho sijaitsee Kiinassa. Nämä yritykset työllistivät Suomessa 2600 henkilötyövuotta vuonna 2021. Kiinalaisten suorien sijoitusten arvo oli saman vuoden lopussa 4,5 mrd euroa, mikä vastaa noin 5,9 %:a kaikista ulkomaisista suorista sijoituksista Suomeen. Viime vuosina sijoituksia Suomeen on kohdistunut erityisesti teknologiasektorille ja ne ovat painottuneet yritysostoihin.

Suomalaiseen perusinfrastruktuuriin tai kriittiseen infrastruktuuriin ei ole toistaiseksi kohdistunut merkittäviä kiinalaissijoituksia. Kiinalaisia infrasijoituksia on tehty Suomen satama- ja lentokenttäliikenteen logistiikkasektoriin. Viranomaisilla on ulkomaalaisten yritysostojen seurannasta annetun lain pohjalta mahdollisuus valvoa turvallisuuskriittisten yhtiöiden omistuspohjaa ja tarvittaessa rajoittaa ulkomaalaisomistusta tällaisissa yhtiöissä.

4.7 Suomen finanssisektorin sidokset Kiinaan

BOFIT on edellä mainitun selvityksen lisäksi arvioinut, että Suomen suorat finanssisektorin sidokset Kiinaan ovat hyvin maltilliset. Kiinan omat pääomien liikkumista koskevat rajoitukset ovat osaltaan vaikuttaneet tähän. Epäsuorien rahoitusaltistumisten arviointi on sen sijaan vaikeaa. Tarkemmat Suomen kansallista finanssisektoria koskevat tiedot ovat luottamuksellisia eivätkä julkaistavissa.

5 Suomalaisyritysten näkemyksiä toimitusketjuistaan

Yritysten varautumista mahdollisiin häiriöihin globaalien toimitusketjujen suhteen on kysely viimeaikaisissa tutkimuksissa. **Keskuskauppakamarin** helmikuussa 2023 julkaistun vientijohtajakyselyn (116 vastaajaa) mukaan 26 % vastanneista yrityksistä oli joko vähentänyt tai oli aikeissa vähentää Kiina-riippuvuuttaan. Kyselyyn vastanneista 40 % ei raportoinut liiketoiminnan kannalta kriittisistä Kiina-riippuvuuksista. Avoimissa vastauksissa yritykset kertoivat hajauttavansa tuotanto- ja toimitusketjuja muualle Kaakkois-Aasiaan ja Eurooppaan, etsivänsä raaka-aineille vaihtoehtoisia toimittajia ja ohjaavansa alihankintaa vahvemmin muille alueille.

Elinkeinoelämän keskusliiton, EK:n, joulukuussa 2022 keskeisten kansainvälistä kauppaa käyvien yritysten keskuudessa tekemän kyselyn perusteella 12 % vastanneista ilmoitti Kiinan markkinaan liittyvien riskien aiheuttaneen merkittäviä muutoksia yrityksen liiketoimintaan. Kyselyyn vastanneista yrityksistä 14 %:lla Kiinan viennin merkitys oli yli 20 % yrityksen kokonaisviennistä. Sen sijaan 86 %:lla yrityksistä Kiinan viennin merkitys jäi alle 20 prosenttiin yrityksen kokonaisviennistä. Kyselyyn vastasi yhteensä 710 keskeistä kansainvälistä kauppaa käyvää työnantajayritystä.

Marraskuussa 2022 **EK** selvitti 745 keskeiseltä kansainvälistä kauppaa käyvältä yritykseltä näiden tekemiä muutoksia globaaleissa toimitusketjuissaan. Suurista yrityksistä 60 % ja ennen kaikkea teollisuusyrityksistä 53 % ilmoitti tehneensä vuoden 2022 aikana muutoksia toimitusketjuihinsa. Yrityksistä 44 % totesi hajauttaneensa toimitusketjuja useammalle toimittajalle ja useampaan maahan. Sen sijaan vain 12 % yrityksistä oli palauttanut tuotantoa Suomeen tai lähialueille kuten Baltiaan. Yrityksistä 61 % ilmoitti koronapandemian aiheuttaneen toimitusongelmia, mikä ilmeni konttipulana tai tuotannon sulkemisena ja rajoittamisena eri maissa Kiina mukaan lukien.

Osuuspankin tammikuussa 2023 julkaistuun suuryrityskyselyyn (139 osallistujaa) vastanneet ennakoivat tuotantokapasiteettinsa kapenevan Kiinassa. Tuotannon lisääntymistä odottavia suuryrityksiä oli vuoden 2021 kyselyssä 19 %, nyt julkaistussa kyselyssä 9 %. Neljännes vastaajista näki Kiinan nousun talousmahdiksi mahdollisuutena yrityksellensä, noin kolmannes näki sen vastaavasti uhkana. Enemmistö vastaajista ei osannut vielä ottaa kysymykseen vahvasti kantaa.

Suomen Teollisuussijoitus oy:n marraskuussa 2022 keräämän kasvuyrityspulssin mukaan alle viidesosa vastaajista on kartoittanut Kiinan ja Taiwanin vaikutusta arvoketjuissaan. Näille Kiinan ja Taiwanin rooli on merkittävä, sillä lähes puolella yrityksistä on tuotteita, jotka sisältävät Kiinasta tai Taiwanista tulleita materiaaleja tai komponentteja. Ilmiö painottuu informaation ja viestinnän toimialalla. Näistä yrityksistä yli viidesosalla on aktiivisia suunnitelmia monipuolistaa tuotantoketjujaan. Sen ei katsota kuitenkaan olevan halpaa, ja vajaa kolmasosa ei usko, että vaihtoehtoisia toimittajia kriittisille komponenteille löytyisikään. Vastaukset on koottu kahdeksalta toimialalta, joihin kuuluvat teollisuus sekä informaatio- ja viestintäpalvelut. Kyselyotokseen vastasi 1517 yritystä, ja alle viiden hengen yritykset rajattiin kyselyn ulkopuolelle.

6 Tiivistelmä ja johtopäätökset

Kiina lukeutuu Suomen merkittävimpiin kauppakumppaneihin. Poliittiset ja kaupalliset suhteet ovat vakaat eikä näköpiirissä ole sellaisia konkreettisia häiriötekijöitä, jotka muuttaisivat nykyistä tilannetta. Arvaamattomassa geopoliittisessa toimintaympäristössä tilanteet voivat kuitenkin muuttua nopeastikin, jolloin varautumisen ja riskien hajauttamisen merkitys korostuu.

Pintapuolinenkin selvitys osoittaa Suomen kaupallisen Kiina-riippuvuuden laaja-alaisuuden samaan tapaan kuin muualla Euroopassa. Eri selvitysten pohjalta valottuu kuva Kiinan reilusti kasvaneesta osuudesta Suomen tuonnissa. Kaupan katkokset näkyisivät nopeimmin teollisuuden ja kaupan alalla: erityisesti matkapuhelinten, kannettavien tietokoneiden, muiden sähkölaitteiden sekä akkujen ja paristojen puutteena. Komponenttien ja muiden väli tuotteiden tuonti painottuvat tietyille toimialoille kuten elektroniikkateollisuuteen. On selvää, että näin keskeisten hyödykkeiden laajamittaiset tuotanto-ongelmat heijastuisivat nopeasti kansalaisten ja yritysten arkeen. Tuontia ei olisi mahdollista korvata pikaisesti varsinkaan tilanteessa, jossa ongelmat kohdistuisivat samanaikaisesti useisiin maihin.

Noin 300 suomalaisyritykselle Kiinan-tuonti muodostaa vähintään neljänneksen yrityksen kaikista ostoista. Kiinalaisia tuontipanoksia käytetään merkittävästi suomalaisessa elektroniikkavalmistuksessa, joskin yleisesti ilmiö näyttää olevan rajoittunut. Kiinan-tuonin varassa voidaan laskea olevan reilut 15 000 henkilötyövuotta; epäsuora työllisyysvaikutus on suurempi, mutta hyvin vaikeasti laskettavissa.

Kaupan ala korostuu Suomen Kiinan-tuonnissa, teollisuus viennissä. Suomalaisista vientiyrityksistä 230:lla tavaraviennin arvo ylittää miljoona euroa. Näistä yrityksistä 50:lle Kiinan-vienti muodostaa vähintään neljänneksen liikevaihdosta. Vientiyrityksistä kaksi kolmasosaa on isoja yrityksiä, ja vienti on keskittynyt teollisuuteen. Kiinassa toimivien suomalaisten tytäryhtiöiden liikevaihto on merkittävä, ja yritykset ovat tehneet suuria investointeja Suomeen, kuten uusia tuotantolinjoja, yksinomaan Kiinan-viennin kannattavuuden vuoksi.

Kiinaa koskevien taloudellisten riippuvuuksien muodostamat riskit eroavat viennin ja tuonnin osalta. Todennäköisin häiriötekijä Suomen ja Kiinan välisessä kaupankäynnissä olisi luonteeltaan taloudellinen tai logistinen, mikä asettaisi Suomen pitkälti samaan tilanteeseen muun maailman kanssa. Näin oli esimerkiksi koronapandemian ensivaiheessa vuonna 2020 ja Suezin kanavan äkillisen tukkeutumisen aikaan vuonna 2021. Sen sijaan poliittisen kriisin tai konfliktin vaikutus voisi olla maa- tai aluekohtainen ja tällaisenaan vaikutuksiltaan vaikeampi ennakoida. Hyvätkään kahdenväliset suhteet eivät suojele Suomea merkittävien vastoinkäymisten sattuesssa kohdalle.

Akuutin vientikatkostilanteen suorien ja epäsuorien vaikutusten laskeminen Suomen kansantalouden kannalta vaatisi erillisiä selvityksiä. Vaikutus olisi joka tapauksessa huomattava ja heijastuisi asianomaisten vientiyritysten työllistämiseen ja liikevaihtoon kuten edellä on kuvattu. Tällaisen tilanteen työllisyysvaikutukset vientiin olisivat selvityksessä käytetyn laskutavan mukaan paljon maltillisemmat kuin tuonnin vastaavat.

Keskeinen osa riippuvuuksien analyysiä liittyy kriittisiin raaka-aineisiin ja lääkkeisiin. Niin Suomessa kuin muualla Euroopassa yhteiskunnan ja teollisuuden vihreän siirtymän nopeus on toistaiseksi sidottu Kiinasta saatavien kriittisten raaka-aineiden saatavuuteen. Euroopan komission määrittelemän strategisen riippuvuuden määritelmä täyttyy. Komission odotetaan julkaisevan kriittisiä raaka-aineita koskeva tilannekuvapäivityksensä ja säädösesityksensä (Critical Raw Materials Act) lähiaikoina.

Lääkkeiden ja näiden vaikuttavien ainesosien suhteen Suomen tilanne on paljolti sama kuin muissa EU-maissa. Lääkkeiden vaikuttavista ainesosista noin neljäsosa tuodaan Kiinasta eurooppalaisiin tehtaisiin, joista ne tuodaan lopputuotteina Suomeen. Suomen oma lääketuotanto on rajallista.

Täydellistä kuvaa kaupallisista riippuvuuksista on käytännössä mahdotonta muodostaa, sillä saatavilla oleva aineisto ei mahdollista toimitusketjujen ja sijoitusten alkuperän täysin aukotonta jäljittämistä. Johtopäätösten tekeminen perustuu aina epätäydelliseen dataan, ja kaupallisten haavoittuvuuksien tutkiminen jää väistämättä etäälle eksaktista tieteestä.

Oman tutkimusulottuvuutensa ansaitsisi riippuvuuksia koskevan, kahden vaikeasti selvitetävän aspektin tarkastelu: miltä osin tietty riippuvuus on kriittistä (tai strategista) ja miltä osin se on korvattavissa muulla tuonnilla, viennillä tai omalla tuotannolla.

Valtionhallinnon vuoden 2021 Kiina-toimintaohjelmassa todetaan, että ”suomalais-toimijoiden tulee ottaa huomioon erot maiden arvopohjassa, yhteistyöhön liittyvät poliittiset riskit sekä taloudellisen riippuvuuden mahdollisuus. Erityisen tärkeää on välttää toimintavaihtoehtoja rajoittavien rakenteiden ja käytäntöjen syntymistä.” **Ulkoministeriön** nyt koordinoima selvitys on jatkoa kansallisen resilienssin vahvistamiseen tähtäävälle työlle, jonka osana myös kaupallisia riippuvuuksia on tärkeää arvioida. Yritysten varautuminen toimitusketjujen häiriötilanteisiin on jo osittain kasvanut, mikä ilmenee edellä viitatuissa yrityskyselyissä.

Ulkoministeriö ja **Elinkeinoelämän keskusliitto** laativat yhteistyössä selvityksen suurvaltakilpailun vaikutuksista suomalaisyrityksille kesällä 2021. Selvityksessä todetaan kokoavasti: ”Tilanne vaatii entistä parempaa ymmärrystä poliittisten toimien vaikutuksista liiketoimintaan ja sen riskeihin, kansallisen tilannekuvan ylläpitoa ja tiedonvaihtoa. Erityisesti pk-yritysten tietoisuutta suurvaltakilpailusta tulee lisätä.” Yhdysvaltain ja Kiinan suurvaltakilpailu on selvityksen julkaisun jälkeen kiihtynyt erityisesti teknologiasektorilla, jonka kehitystä suomalaisyritystenkin tulee seurata mahdollisten välillisten vaikutusten vuoksi.

Kaikki kaupallinen riippuvuus ei ole haavoittavaa, mutta haavoittuvuuksien tunnistaminen on aiempaa tarpeellisempaa. Riippuvuuksien kriittinenkin tarkastelu ei tarkoita ovien sulkemista yhteistyöltä. Globaalien toimitus- ja arvoketjujen maailmassa täydellinen kaupallinen irtikytöntä ei olisi edes mahdollista. Jokainen toimija joutuu viime kädessä tarkastelemaan riskejä, niihin varautumista ja niiden hajauttamista omista lähtökohdistaan.

Tähän mennessä selvitetyn yhteenvetona voidaan todeta seuraavaa:

1. Suomi on käsillä olevassa selvityksessä tutkittujen kaupallisten Kiina-riippuvuuksien osalta EU-maiden keskitasoa.
2. Suomalaisia ja eurooppalaisia kriittisten raaka-aineiden tuotanto- ja kierrätysvalmiuksia on tärkeää entisestään edistää kestäväällä tavalla.
3. Suomalaisyrityksiä kannustetaan edelleen vahvistamaan kaupallista resilienssiään tuotanto- ja toimitusketjuja monipuolistamalla ja arvoketjujen läpinäkyvyyttä lisäämällä. Ulkoministeriö osaltaan edistää tätä tavoitetta tukemalla maakohtaisten kaupanesteiden poistamista ja edistämällä EU:n kauppasopimusverkostoa.
4. Korkeampaa arvonlisää tuottavien lopputuotteiden ja palveluiden viennille on Kiinassa edelleen merkittävää kasvuvaraa.
5. Jatkoselvitykset kaupallisten haavoittuvuuksien sektorikohtaisesta korvattavuudesta ovat perusteltuja. Lisäkartoitusta tarvitaan myös kaupallisten riippuvuuksien merkityksestä suomalaisen yhteiskunnan huoltovarmuuteen.

Liitteet

Verkkolinkit teemaa koskeviin katsauksiin ja muihin käytettyihin lähteisiin:

https://um.fi/julkaisut/-/asset_publisher/TVOLgBmLyZvu/content/valtionhallinnon-kiina-toimintaohjelma (Valtionhallinnon Kiina-toimintaohjelma, 07/2021)

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163272> (Ulkoministeriö ja Elinkeinoelämän keskusliitto; Suurvaltakilpailun vaikutukset suomalaisyrityksille, 06/2021)

<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009066447.html> ("Tasapainoinen Kiina-suhde hyötyy avoimesta keskustelusta"- ulkoministeriön osastopäällikkö Jari Sinkari ja yksikön päällikkö Arto Haapea, Helsingin Sanomien vieraskynä, 09/22).

<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023022828915> (Suomen pankin nousevien talouksien tutkimuslaitoksen, BOFIT:in, selvitys Suomen Kiinan-tuonnista 02/2023)

https://teknologiateollisuus.fi/sites/default/files/inline-files/Kriittiset%20materiaalit_Teknologiateollisuuden%20opas.pdf (Teknologiateollisuuden selvitys kriittisten materiaalien saatavuudesta ja riskeihin varautumisesta 10/2022)

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164504> ("Kiinan kaupan tulevaisuus – haasteet ja mahdollisuudet", Team Finland-yhteistyönä tehty selvitys Kiinan-viennin rakenteesta, 12/2022)

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163583> ("Arvoketjut, kansainvälinen kauppa ja talouden haavoittuvuus", Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen Etlan selvitys, 11/2021)

<https://www.etla.fi/julkaisut/korona-sokki-talouteen-missa-maarin-suomi-on-riippuvainen-ulkomaisista-arvoketjuista/> ("Korona-sokki talouteen – Missä määrin Suomi on riippuvainen ulkomaisista arvoketjuista?", Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen Etlan selvitys 03/2020)

<https://kriittisetmateriaalit.fi> (Huoltovarmuuskeskuksen teknologiapoolin ylläpitämä verkkosivu, johon koottu ajankohtaistietoa)

<https://www.laaketeollisuus.fi> (Lääketeollisuus ry:n verkkosivu)

<https://tulli.fi/tilastot> (Tullin ulkomaankaupan tilastot)

https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/raw-materials/areas-specific-interest/critical-raw-materials_en (Kriittiset raaka-aineet Euroopan komission näkökulmasta, 06/2020)

<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/48878> (EU strategic dependencies and capacities: second stage of in-depth reviews, 02/2022)

https://commission.europa.eu/document/0a5bdf82-400d-4c9c-ad54-51766e508969_en (European Commission - Strategic dependencies and capacities, 05/2021)

<https://www.efpia.eu/media/602699/production-import-dependencies-and-export-vulnerabilities-of-pharmaceuticals-for-the-eu27-final.pdf> (European Center for International Political Economy, ECIPEn, selvitys lääkkeiden tuontihaavoittuvuuksista EU:ssa, 07/2021)

<https://kauppakamari.fi/tiedote/kauppakamarien-vientijohtajakysely-suomalaiset-vientiyrietykset-eivat-laske-menestystaan-vain-kiinan-varaan-27-prosenttia-vahentamassa-kiina-riippuvuuttaan/> (Keskuskauppakamarin kysely 11/2022)

<https://kauppakamari.fi/tiedote/kauppakamarien-vientijohtajakysely-kiina-riskit-ja-usan-kasvava-protektionismi-varjostavat-myos-yrityksia-eun-entista-tarkeempaa-pitaa-huolta-omasta-kilpailukyvyystaan/> (Keskuskauppakamarin kysely 02/2023)

<https://www.op.fi/documents/20556/27641318/OP-Suuryritystutkimus-2023.pdf/faa46987-ae20-0e34-8d86-2f4fd21c5d25> (Osuuspankin suuryritystutkimus 01/2023)

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162684/TEM_2021_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Kansallinen akkustrategia 2025, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, 02/2021)

<https://www.etla.fi/wp-content/uploads/ETLA-B276.pdf> (Leijona ja lohikäärme – Suomen ja Kiinan taloussuhteet - Kaitila Ville, Kotilainen Markku, 2017)

<https://www.oecd.org/sdd/its/enterprises-in-global-value-chains.htm> (Measuring trade in value-added for Finland, 06/2021).

https://www.tesi.fi/userassets/uploads/2022/12/Kasvuyrityspulssi-2022_pitka_FI.pdf
(Suomen Teollisuussijoitus Oy:n kasvuyrityspulssi, 11/2022)

https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr21_e.htm (World Trade Report 2021 – Economic resilience and trade)

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164627> (Sisäministeriön kansallinen riskiarvio, 02/2023)

<https://ek.fi/ajankohtaista/uutiset/ekn-kysely-yritykset-hajauttavat-harkiten-toimitusketjujaan-kriisin-paineessa/> (Elinkeinoelämän keskusliiton kysely työnantaja-yrityksille, 11/2022)

<https://ek.fi/wp-content/uploads/2022/12/Joulukuun-pikagallup-003.pdf>
(Elinkeinoelämän keskusliiton kysely työnantajayrityksille, 12/2022)

https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/TUVJ_0422_Arvonlis%C3%A4pohjainen%20ulkomaankauppa%20-tilasto.pdf ("Arvonlisäpohjainen ulkomaankauppatilasto – käyttäjän käsikirja" Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu, Tilastokeskus laatijana, 01/2023)

Suomen ja Kiinan välinen kauppa, Tilastokeskus

Liite on tallennettu omana tiedostonaan osoitteeseen:

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-934-2>

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVESTO
valtioneuvosto.fi
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISBN: 978-952-383-934-2 PDF
ISSN: 2490-0966 PDF